

VU Research Portal

Zonde

van de Beek, A.

published in

Zeven weerbarstige woorden van het christendom
1986

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

van de Beek, A. (1986). Zonde. In *Zeven weerbarstige woorden van het christendom* (pp. 44-60). Meinema.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Zonde

Dr. A. van de Beek

Missen van het doel

'Zonde', roept mijn dochter, als mijn jongste zoon zijn gebakje op de vloer heeft laten vallen. Waarschijnlijk wordt het woord 'zonde' het meest in dergelijke situaties gebruikt: 'zonde van je kleren', 'zonde van het geld', 'zonde van je auto'. Zodra we echter op godsdienstig terrein komen, heeft 'zonde' een heel andere betekenis en die zonde is pas echte zonde. Het laten vallen van een gebakje heeft niets met echte zonde te maken. Echte zonde heeft twee kenmerken: het is een daad die zich tegen de geboden van God richt en het is een daad die je schuldig maakt. Aangezien God echt niet beledigd zal zijn door een gevallen gebakje en het jochie er niets aan kon doen dat het taartje viel, is het ver gezocht het zware woord 'zonde' erbij te halen. Als we dat toch doen, is dat een platvloers gebruik van een zwaarbeladen woord dat er in feite niets mee te maken heeft en we moeten beide betekenissen van 'zonde' dan ook goed uit elkaar houden.

Deze constatering lijkt vanzelfsprekend. Wie zal haar aanvechten? Toch ligt juist in het ontkennen van deze constatering de kern van het verstaan van het begrip 'zonde'. Beide hebben wel terdege met elkaar te maken. Reeds de taal zou ons daarop attent moeten maken. Woorden worden niet zomaar gebruikt. Het hanteren van eenzelfde woord betekent dat er een verwantschap is tussen de aangeduide situaties of dat althans in het verleden een dergelijke verwantschap ervaren is. Dat wordt des te duidelijker als we het bijbels-theologische materiaal in onze gedachtengang betrekken. De christelijke traditie rust op die van Israël en de vroege kerk. Daar liggen de wortels van haar taal en de wortels van haar werkelijkheidsbeleving. In het bijbelse taalgebruik blijkt het ogenschijnlijk zo vanzelfsprekende onderscheid tussen 'het is zonde' en 'zondigen' niet te bestaan en de platvloerse uitroep

'Zonde!' draagt noties in zich die het ons mogelijk maken de bijbelse traditie beter te verstaan.

Het geconstateerde onderscheid gaat uit van een profaan en een religieus gebruik van het woord 'zonde' waarbij het laatste het eigenlijke gebruik is. In het Oude Testament is zo'n onderscheid bij het woord 'zonde' niet te vinden. Er is niet een speciaal woord dat onze foute verhouding tot God aanduidt. Er worden gewone woorden uit het dagelijkse leven gebruikt zoals 'missen', 'falen', 'dwalen', 'een fout maken', 'in opstand komen'. 'U hebt het wel over falen, dominee, maar het gaat erom dat we ontdekken dat we zondigen', zegt de ouderling na afloop van de dienst in de consistorie. De dominee is weer eens te oppervlakkig geweest. Hij kan zich troosten met de gedachte dat hij die oppervlakkigheid met Mozes en de profeten gemeen heeft.

In de Nederlandse vertaling van de bijbel dient het woord 'zonde' als weergave van een hele reeks Hebreeuwse woorden, die allemaal ook een alledaagse betekenis hebben. Het meest gebruikte woord betekent letterlijk 'missen', 'er naast zitten' en wordt bijvoorbeeld gebruikt bij het schieten. 'Ieder van hen slingerde met een steen tot op een haar, zonder te missen' (Ri. 20 : 16). Daar staat hetzelfde woord dat elders met 'zondigen' vertaald wordt. Illustratief is ook het verhaal van de opvolging van David in 1 Koningen 1. Adonia heeft zich tot koning laten uitroepen. Bathseba komt dan bij David om te pleiten voor haar zoon Salomo. Zij wijst op de consequenties die succes voor Adonia hebben: 'Het zal geschieden, . . . dat ik en mijn zoon Salomo als zondaars zullen zijn' (1 Kon. 1 : 21, statenvertaling). De vertaling van het Nederlands Bijbelgenootschap heeft: 'dat we als opstandelingen zullen gelden.' Maar de meest simpele vertaling is: 'dat wij ernaast zullen zitten.' Deze ondertoon van 'missen', 'er naast zitten' speelt in het grootste deel van de keren dat in de Nederlandse vertalingen van de bijbel het begrip 'zonde' gebruikt wordt, mee. Het is niet het belangrijkste, hoe het gekomen is, het gaat om het feit. Het is niet belangrijk of de pijl miste door een windvlaag, door de onhandigheid van de schutter of doordat een ander hem aanstootte; hij miste! Deze en vergelijkbare gedachten zijn fundamenteel voor het zondebegrip. Een van de andere woorden betekent letterlijk 'krom gaan' en dus van de weg afraken. Hoé

de auto in de berm kwam is secundair; veel belangrijker is de vraag: 'Hoe komt hij weer óp de weg?' Zonde heeft dus veeleer te maken met een toestand dan met schuld. Het is de toestand waarin mensen verkeren, waardoor ze er naast zitten: naast de overwinning, naast de heerschappij, naast het geluk, naast de vrede, naast de gezondheid, naast het brood. Daarom is de zondaar niet primair de boosaardige mens, maar de mens die hulp behoeft. Doordat hij misging, is hij ziek geworden. Dat is de thematiek van veel psalmen. Waaruit dit missen bestaat, wordt niet altijd duidelijk. Het kan door eigen schuld gekomen zijn, het kan door het stoken der vijanden gekomen zijn, maar hij zit in de ellende. Zonde van zijn gezondheid. Hij zit er naast om zich te verheugen in het land der levenden.

Er is dus niet een speciaal religieus terrein waarop het begrip 'zonde' een rol speelt, met een onmiddellijk gewicht van de eeuwigheid daaraan verbonden. Er is een breed veld van woorden die het falen, misgaan, mislukken, dwalen van mensen aanduiden. Daarbij kan het gewicht zeer verschillend zijn, van het niet raken van de roos in een schietwedstrijd tot het in het ongeluk storten van een heel volk, maar een scherpe grens is er niet te trekken. Alles heeft gewone, profane betekenis. En alles heeft tegelijk religieuze betekenis. Er zijn niet twee velden waarop mensen leven; er zijn niet twee soorten handelingen die ze verrichten, de één betrokken op God, het andere niet. Alles heeft met God te maken, van het kleinste tot het grootste.

Zonde is heilloos

Roept God echter niet juist een scheiding in de wereld? Mogen wij de wereld, onze ervaringen, zomaar verbinden met God? God brengt inderdaad een scheiding, maar niet een tussen zaken die profaan en die heilig zijn, maar een scheiding tussen dingen die hun doel missen en niet. Wat is het doel? Daarin maakt God een duidelijke keuze: het gaat hem om het heil van mensen. Hij treedt met hen in een verbondsrelatie opdat zij leven in geluk en vrede. Daardoor is het begrip 'zonde' ingekleurd. Wát mis je; wáár zit je naast? Naast de gemeenschap met die God die voor mensen kiest.

Hoezeer menselijk geluk en goddelijk gebod samengaan,

blijkt in de tien geboden. De geboden hebben te maken met de wijsheid die ouders doorgeven aan de kinderen. De vader zegt tegen zijn zoon: 'Je móet niet doden; je móet niet stelen; want dan leef je niet lang in het land dat God je geeft. Leef niet voor je werk, maar neem de tijd om te genieten van je gaven, om te rusten en te danken en laat anderen, ook je slaven en je vee, daarin delen. Beul jezelf niet af, want dat brengt je geen geluk.' Deze wijsheid is goddelijk gebod. Wie deze regel niet hoort, raakt naast de weg. Hij zit er naast om werkelijk gelukkig te zijn. Zelfs onder zijn wijnstok en zijn vijgeboom (als hij er al aan toe komt om er onder te zitten), vindt hij geen vrede. Zonde! Een mens kan zo gelukkig zijn. Goddelijk gebod en menselijke wijsheid zijn ten nauwste verbonden. 'Het is zonde' en 'zondigen' behoren tot dezelfde categorie. De wijze zoekt de weg van het heil, hij leert de tekenen verstaan; de dwaas kijkt niet verder dan de eerste bocht of vergaapt zich aan de vruchten langs de weg alsof zij zelf het doel waren. De wijze vindt het heil en wordt tot bron van heil voor anderen; de dwaas vindt zijn ongeluk en wordt tot een bron van leed voor zijn omgeving. Hij weet niet dat de liefde het langste duurt.

God redt uit zonde

Zondaren zijn mensen die de kans hebben gemist. Het zijn de verdoelden die de weg zijn kwijt geraakt. Daarom is zondaar zijn ten nauwste verbonden met lijden. De zondaarsgeschiedenis is een lijdensgeschiedenis, de weg die niet naar het doel voert. Het is de weg zonder zegen. Als je primair de ethische aard van de zonde beklemtoont, moet je alle nadruk leggen op de schuld van de mens. Hij heeft de foute keuze gemaakt. Hij is niet gehoorzaam geweest aan het goddelijke gebod. De reactie van God is dan die van gericht of van toorn. De zondaar wordt schuldig verklaard. De ergste bedreiging van de zondaar is dan God. Want die zal hem veroordelen. Alleen God zelf kan hem voor God behoeden. Er is een grimmige God die slechts door een liefdevolle God kan worden getemd. Op dit patroon is een groot deel van de westerse verzoeningsleer gebouwd. Bij zonde hoort een dreigende God.

Als we zonde niet primair ethisch invullen, maar vanuit de gedachte van het missen van het doel dan is God in een situatie

van zonde primair een reddende God. Wij zitten ernaast. Wij zijn de dwazen die de weg naar het heil niet vonden. God is echter degene die het heil van mensen wil en die de keuze van zijn verbond gestand doet. Daarom is zijn eerste zorg het heil van de mislukten. Hoe komen zij weer op de weg van de vrede? 'Hij zal de zondaars onderwijzen aangaande de weg', zegt de dichter van Psalm 25. Dát is de manier waarop God met zondaars omgaat. Mensen die zijn afgedwaald, wijst hij de weg. God is een bevrijdende God en geen oordelende God. Hij wijst de weg aan hen die zelf weten fout te zitten. Hij wijst ook de weg aan hen die vrolijk voortrazen op een weg die slechts onheil kan brengen. Hij geeft zijn geboden. En zijn geboden zijn geen strakke wetten, geen eisen waaraan je moet voldoen. Het Hebreeuwse woord voor de wet is 'torah'. 'Torah' betekent lering, onderricht. Het is het wijzen van de weg van het geluk. God is een reddende God die mensen bevrijdt uit onheil en hen ervoor wil behoeden. Daarom speelt in de bijbel de bekering een grote rol. De gedachte is: 'Beter ten halve gekeerd dan ten hele gedwaald.' Als mensen de weg van het onheil gaan, waarschuwt God hen: 'Keer je om!' 'Bekering' is in de christelijke traditie een evenzwaar beladen woord als 'zonde'. Ook 'bekering' is echter een gewoon woord: 'Keer je om!' De roep om bekering is de wijze raad om het anders te gaan doen. Zo móet je niet doen; dat is niet wijs. Zo gaat het fout. Ga de andere weg. Mensen horen de roep vaak niet. De dwazen verstaan het gebod van God niet. Zij gaan door ook als anderen tegen hen zeggen: 'Je had de andere weg moeten kiezen!', op het moment dat de weg definitief is doodgelopen omdat het geluk gebroken is in de dood. Maar zelfs in de onherroepelijke situatie van de dood blijft God de redder. Sommigen in het Oude Testament hebben het vermoed en van verre aanschouwd, dat God de zondaren redt uit de onherroepelijke mislukking van hun leven (Jes. 26 : 19; Dan. 12 : 2). Het Nieuwe Testament is één bundel van vreugde over de doorbraak van deze bevrijding. In de opwekking van Christus uit de dood is niets meer onherroepelijk behalve de heilswil van God.

De bevrijding van zondaren is echter niet beperkt tot de redding door de dood heen. Daar waar mensen de verkeerde weg kiezen, blijkt het geheimenis van de Geest van God hen te leiden, anders dan zij zelfs in handen hadden. Zij worden ge-

voerd op wegen van geluk en ruimte die zij zelf niet hebben gecreëerd. God geeft in mensengeschiedenissen bevrijding om lief te hebben, ruimte voor relaties waar de karavaan hope-loos was vastgelopen in de woestijn. Mensen misten hun doel. Hun handen waren onvast geworden door de angst opnieuw te falen. Hun knieën wankelden door teleurstelling, ontmoedigd omdat er nimmer een doorbraak kwam. Maar zonder dat zij het zelf beheersten, gaf God het hun als zijn beminden in de slaap. Toen de zon opging, lag vlak voor hen de weg ten leven, die zij in verwondering mochten gaan. Met de vermoeidheid van het schrapen van geld nog in de handen volgt op de morgen na de maaltijd de tollenaar Levi de van God gezondene die hem uit de hopeloosheid bevrijdde. In deze traditie wordt het woord van Jezus ook duidelijk: 'Ik ben niet gekomen om rechtvaardigen te roepen, maar zondaars, tot bekering' (Luc. 5 : 32). De mensen die naast de weg van het verbond zaten, worden gered; zij worden geroepen om om te keren. Het gaat hier niet om een morele beoordeling, maar om de situatie waarin mensen verkeren. Zij hebben hulp nodig om de weg naar de gemeenschap met anderen weer te vinden. Zij bevinden zich op de weg die voert naar vereenzaming, afstoting, een weg die naar het zwijgende duister voert, waar enkel de dood nog een woord kan spreken. Daarom is de aanvaarding van tollenaars en zondaren in de tafelgemeenschap door Jezus geen andere daad dan het openen van de ogen van de blinden en het genezen van de verlamden. Het is een daad van heil die hun toekomst biedt. 'God heeft zijn Zoon niet in de wereld gezonden opdat Hij de wereld veroordele, maar opdat de wereld door Hem behouden worde.' Als Jezus dit zegt, is hij niet de Heiland die mensen redt van een toornige God, maar juist dan is hij bij uitstek de gezondene van Israëls God, die de zondaars niet met een vlammenwerper verschroeit, maar ze zijn wegen leert: de wegen van het verbond, van de liefde.

Navolging in de redding

Waar mensen de wegen van het verbond leren, leren ze de weg van de relatie met God die geen andere weg is dan die van de relatie met mensen. Zij worden wijzen, die niet slechts geleerd worden, maar ook onderwijzen. Zij leren anderen de weg. In

het geluk van anderen ligt hun geluk. In de ontvangen gave ligt de gave voor de ander. Wie door de Geest van Christus in de navolging van de Heer geroepen is, roept ook anderen op tot bekering.

Oproepen tot bekering is niet zwaaien met het zwaard van het oordeel Gods, maar mensen de weg wijzen die ook hun leven bevrijding schenkt. De bekeerde mens oordeelt niet, maar redt, evenmin als zijn Heer gezonden is om te oordelen. De bekeerden zijn niet een groepje exclusieve bezitters. Zij zijn mensen die weer op gang gekomen zijn en met de vaste grond van de liefde Gods onder de voeten anderen uit het moeras willen halen. Zij zijn bij uitstek dienstverlenend, waarbij ze niet vragen naar het hoe en waarom van de problemen van de ander, maar zich slechts afvragen hoe de ander tot een bevrijd en gelukkig leven komt. De bevrijde is niet meer krampachtig bezig om zelf zijn eigen problemen op te lossen. Hij tracht niet meer op de schouders van anderen die hij wegtrapt in het moeras van de ellende, zelf nog een schijn van geluk te vormen. Hij kan als een ander mens mensen bevrijden uit hun eenzaamheid, uit hun afgeslotenheid in hun mislukkende en mislukte wegen, om met hen de tafelgemeenschap te vieren, die altijd religieuze gemeenschap is: in het teken van de God die mensen verzoent.

Als we zonde primair zien als mislukken en bekering als het hervinden van de weg, komt ook de verzoening in een ander licht. Dan gaat niet het stillen van de toorn van God voorop, maar de nieuwe relatie waarin mensen komen. Verzoening is, dat de weg tot het heil weer open ligt. Hoezeer we ook de diepte van de schuld van mensen willen zien, we mogen beginnen bij *Verzoening als verandering*, zoals H. Wiersinga in zijn boek onder die titel uiterst scherp onder woorden brengt. Nadat we ruimte gekregen hebben om weer te leven, kan op allerlei wijze de bezinning op deze bevrijding worden verdiept, maar die bezinning kan pas plaatsvinden, waar een mislukt leven weer toekomst heeft.

Geen ontsnapping mogelijk

Een eerste verdieping kan daaruit bestaan dat wij uit de bevrijding van Godswege de duisternis van de zonde dieper gaan on-

derkennen. In de redding ontmoeten we God. Hij is de totale vrede, het totale heil, de allesomvattende toekomst. Daardoor wordt ieder ander heil gerelativeerd. Anders gezegd: wat tot nu toe heil leek, wordt tot zonde gemaakt. Waar de grootheid van de liefde Gods in het gezicht komt, verbleekt iedere liefde tot egoïsme. Waar de trouw van God zich openbaart, blijkt iedere trouw door ontrouw aangevreten. Alles blijkt mis te zitten. Wat er ook is, klein of groot, het blijkt niet zoals het zou moeten zijn. Zo heeft de constatering dat er geen scheiding is te maken tussen profaan en heilig ook een omgekeerd effect: we kunnen ons niet op profaan gebied terugtrekken, alsof daar geen zonde zou zijn. Iedere daad, iedere situatie is betrokken op God. Ieder mens komt voor zijn aangezicht. Wie of wat voldoet dan nog aan de norm? Wie schiet dan nog in de roos? In de bijbel zijn aangrijpende getuigenissen van deze beleving te vinden. Een daarvan treffen we aan in Job 9. Job is overtuigd van zijn onschuld (vs. 21). 'Maar al was ik onschuldig, Hij zou mij schuldig verklaren' (vs 20). God heeft immers het oordeel in handen. Niemand kan scheidsrechter zijn tussen God en mens. Zodra je hem ontmoet, moet je erkennen dat hij bij voorbaat gelijk heeft. 'Al was ik recht in mijn ogen, mijn eigen mond zou mij veroordelen' (vs. 20). Tegenover de gerechtigheid van God verbleekt de gerechtigheid van Job tot het verhaal van een betweter (39 : 35). Maar juist in de heilloosheid van de mens voor God is ook zijn redding gelegen, omdat Gods heil inderdaad alomvattend, onherroepelijk heil is. Daarom zegt Job ook: 'Ik weet: mijn Losser leeft' (19 : 25). Van deze dubbele functie van de absolute heilrijkheid van God getuigen ook sommige psalmen. 'Ga niet in het gericht met uw knecht, want niemand die leeft is voor U rechtvaardig' (Ps. 143 : 2). Maar deze belijdenis dringt de dichter juist tot een roep om bevrijding door de richtende God en tot de bede om de goede weg te vinden: 'Leer mij uw wil te doen, want Gij zijt mijn God, uw goede Geest geleide mij in een effen land' (vs. 10). Hoever dit gaat blijkt in Psalm 51. De traditie heeft dit lied gesitueerd bij de zonde van David met Bathseba en de moord op haar man Uria. Een van de regels luidt: 'Tegen U, U alleen, heb ik gezondigd' (vs. 6). Hoe is het mogelijk om dat in zo'n situatie te zeggen? Had David niet allereerst gezondigd tegen Uria, tegen Bathseba, tegen zijn familie, tegen zijn volk, tegen

zichzelf? Is het niet een makkelijk excuus om de zonde te beperken tot zonde tegen God? Dat is echter niet de bedoeling van Psalm 51. Het gaat niet om een minimalisering van de zonde, maar om de absoluteheid ervan te laten zien. Tegenover mensen kun je nog ontsnappen. Je kunt je beroepen op het gebruik bij andere oosterse potentaten. Je kunt je verontschuldigen vanwege de verleiding van Bathseba of vanwege je mannelijke constitutie. Maar bij God gaat dat allemaal niet op. Waar er niemand anders is om excuserend naar te verwijzen en je bij God alleen bent, blijkt je leven mis te zitten en niet slechts deze éne daad, het zit van het begin tot het eind fout. 'In ongerechtigheid ben ik geboren' (vs. 7). Maar juist deze extreme misser brengt het absolute heil van God aan het licht. 'Ik heb gezondigd, opdat Gij rechtvaardig blijkt in uw uitspraak' (vs. 6). Zo komen verloren zonen thuis: 'Vader, ik heb gezondigd tegen de hemel en voor u' (Luc. 15 : 21). Door de mislukking van hun leven wordt de liefde van de vader geopenbaard, die het verlorene zoekt, meer dan in het leven van de rechtvaardigen. Want als alle glorie is verbleekt van de rijke zoon of van het gekroonde hoofd, blijven zij omvangen door de liefde van God. De zoon durft en kan huiswaarts gaan en de dichter van Psalm 51 hoopt andere zondaars Gods wegen te leren (vs. 15). Waar God zich bevrijdend openbaart, wordt de mislukking van het leven ook openbaar. Dat geldt het meest in Jezus Christus. In het zicht van het kruis leert men zijn zonde kennen. Bij de liefde die zich geeft tot in de dood wordt elke liefde als schijn ontmaskerd. Bij de heerlijkheid van de verrezen Heer wordt iedere bevrijding een nevel die vergaat. Paulus schrijft, dat men door de wet de zonde leert kennen (Rom. 3 : 20; 7 : 7). Waar de wegwijzing van Godswege komt, wordt duidelijk dat we mis zitten. Maar de wet bleef een regel buiten ons. Hij redde ons niet. Door Christus wordt de zonde des te meer openbaar. Maar door zijn Geest wordt tevens de bevrijding geschonken. Hij haalt ons uit onze machteloosheid en richt onze voeten op de weg van de vrede (Luc. 1 : 79). Nu is de wereld ontmaskerd in haar zonde, in haar schijn gerechtigheid, in haar oordeel. Want er is groter liefde, dieper geluk, omvattender vreugde. In Christus ontvangen mensen leven en vrijheid. Daarom kan al het andere geen vrijheid en leven zijn. Alles komt nu in een ander licht. Vanwege het welbehagen Gods is

ons een licht geopenbaard, zó groot, een gerechtigheid zó wijds, dat we niet meer voor een andere weg kunnen kiezen. Alle andere wegen zijn gediskwalificeerd door deze Ene die de waarachtige weg tot het leven is. Als de Heidelbergse Catechismus zegt dat al onze beste werken nog met zonde bevlekt zijn, dan is dat niet een afwijzing van de mens, maar een erkenning van de grootheid van de gerechtigheid van God. Deze gerechtigheid van God is evenwel een gerechtigheid voor mensen. Zij duidt aan wat mensen mogen zijn, wat mensen kunnen zijn. Mens-zijn is delen in de alomvattende mogelijkheden Gods. Als we daaraan de realiteit van ons leven afmeten, zitten we er vaak ver naast. Als we daarop blijven staren, worden we machteloos. We worden echter opgeroepen om te gaan door de Geest van Christus, die bevrijdt uit het moeras. De constatering dat we onder de maat zijn, is niet bedoeld om ons te verlammen, maar om ons te laten zien dat we meer zijn en meer kunnen dan we ooit hadden gedacht: we zijn mensen van God, dat wil zeggen eschatologische mensen die door de Geest van Christus alles ontvangen en alles bereiken.

Zonde als sfeer

In Psalm 51 werd de zonde als zo omvattend gezien dat heel het leven onder het afkeurende oordeel van God werd gesteld. Daarmee komen we bij een ander aspect van de zonde in de bijbel, namelijk dat van de sfeer waarin je leeft of de verborgen kracht van je bestaan. Om in de beeldspraak van het voorgaande te blijven: de auto is niet alleen in de berm terecht gekomen naast de weg die door een goed gebied ging, maar we rijden in een verkeerd land, zelfs in een verkeerde wereld. Waar je ook gaat of staat, je zit altijd fout. Meer nog dan bij het missen van het doel treedt zo de hopeloze situatie van de mens in het licht. We zijn in de duisternis, zelfs in de dood (Ef. 2 : 1; Kol. 1 : 13). Er is geen hoop. Want we zijn zonder God in de wereld (Ef. 2 : 12). Het laatste woord is aan de dood waarin ieder leven onherroepelijk mislukt.

Ook deze gedachte dient niet om de mens neer te drukken en aan zichzelf overgelaten hem te vergeten. De gedachte van de zonde als de sfeer van de dood is onmiddellijk verbonden met die van Christus als het leven. Zij dient ertoe om de bevrijding

door het geloof te schilderen. 'Wij zijn uit de dood overgegaan in het leven' (1 Joh. 3 : 14). Door de komst van Christus is in het duister het licht van Gods liefde ontstoken. We leven nu in een nieuwe werkelijkheid die ons ontheft aan de mislukking van ons leven.

Zonde als macht

In de zonde zijn of zonde doen brengt mensen in een situatie waarin ze hulp nodig hebben. Het is een toestand die ze ondergaan en waaruit ze bevrijd moeten worden. Wordt op deze manier het passieve karakter van de zonde niet al te zeer geaccentueerd? Is de zonde niet ook actief? Dat is zij ongetwijfeld. Zij is zelfs zozeer actief dat haar eerste subject niet de mens is die de zonde begaat, maar de zonde zélf die de mens uitdaagt en overmeestert. Met name in de paulinische literatuur wordt de zonde soms voorgesteld als een persoonlijke macht. De zonde heerst als een koning over de mensen (Rom. 5 : 21), die haar slaven zijn (Rom. 6 : 6). Zij kunnen zich haar ten dienste stellen (Rom. 6 : 13). Het is een macht die van buiten af de mensen bedreigt, in hen woning maakt, hen demoniseert. Samen met de zonde zijn er andere duistere machten: de dood, het boze, het vlees. Door deze personificaties wordt het machtskarakter scherper uitgedrukt. Zij komen naar ons toe, bevechten ons en onderwerpen ons. Mensen hebben geen weerstand tegen deze machten. Zij zijn aan hen overgeleverd. Zonde is niet slechts een daad waarvoor de mens in vrijheid kiest, maar zonde is een heerser die ons overweldigt. Zijn in de zonde is niet een sfeer waarin we toevállig vertoeven, maar het is een onderwerping aan een wil die van buiten af op ons toekomt. Zonde is agressief, zonder dat de mens voldoende bewapend is om deze macht te weerstaan.

In het Nieuwe Testament wordt ook de macht van de zonde nooit los gezien van de macht van Christus. Hij heeft de machten overwonnen. Zijn Geest is sterker dan de geest van de duisternis. Aan hen in wie hij woont, schenkt hij de wapens om de macht van de zonde te weerstaan: geloof, hoop, gerechtigheid, heil (Ef. 6 : 10-20). De zonde is haar overwinning kwijt, net als de dood (1 Kor. 15). Dat wil niet zeggen dat de zonde haar agressieve karakter kwijt is. Zij blijft de mensen bevech-

ten, ook waar de heerschappij van Christus gevestigd is. 'De duivel gaat rond als een brullende leeuw, zoekende wie hij zal verslinden', schrijft Petrus (1 Petr. 5 : 8). De gelovigen lijden onder de aanvallen van de zonde. Soms krijg je het idee dat de kwade machten de overwinning hebben en dat je er met het geloof naast zit. De macht van de zonde is groot in de wereld. Er gaat veel mis. Het journaal van de televisie laat ons dagelijks zien dat we er naast zitten: het rijk van de vrede is niet aangebroken. Iedere straaljager die overvliegt, doet niet alleen pijn in je oren, maar ook pijn in je hart. Zonde, dat dat gebeurt. Maar heeft de macht van de zonde het laatste woord? De christelijke gemeente blijft hoop houden voor de wereld, zolang zij belijdt dat Christus de Heer is. Wij houden de moed erin, zoals de vroege kerk de moed erin hield ondanks het beest van de Romeinse macht, waarachter zij het beest van de demonie onderkenden (Op. 13). Ondanks aanvechtingen omdat de machten lijken te winnen, blijft de gemeente van Christus ook nu volhouden en vechten tegen de machten, omdat zij vertrouwt op de macht van de Geest van haar Heer.

Zonde als keuze

Pas nadat wij de zonde geschetst hebben in haar karakter als macht en situatie, kunnen we over de actieve rol van de mens daarin spreken. Het is niet de bedoeling in dit kader uitvoerig in te gaan op de menselijke schuld. Dat gebeurt elders in deze bundel. Maar zonde heeft óók het karakter van schuld. Zij wordt veroorzaakt door verantwoordelijke mensen. Mensen zijn geroepen tot gerechtigheid. Zij zijn geroepen tot gehoorzaamheid. Die gehoorzaamheid is niet het opvolgen van een willekeurig gebod maar van de roep van het verbond waarin God en mensen begrepen zijn. Mensen hebben de roeping gekregen om er iets goeds van te maken. Zij hebben alles gekregen om een gemeenschap te bouwen van heil en geluk met elkaar. Mensen kunnen in relaties staan, mensen kunnen liefhebben, mensen kunnen horen, mensen kunnen medelijden hebben, mensen kunnen redden, mensen kunnen rechtvaardige structuren bouwen. Wat hebben wij niet aan mogelijkheden om een goede samenleving te bouwen, om elkaar te dienen, om de problemen die de mensheid bedreigen gezamen-

lijk het hoofd te bieden. Maar we doen het niet. We gebruiken onze mogelijkheden niet ten dienste van elkaar maar we gebruiken ze ten dienste van de macht van de zonde. We stellen ze als wapens ter beschikking aan de machten die de wereld met de ondergang bedreigen. Het visioen van de vrede wordt tot de waan van de macht. De structuren die we bouwen, dienen niet de gerechtigheid maar het geweld. Het vermogen om te horen gebruiken we om gehoor te geven aan de stem van de sterken. De gave van de relatie gebruiken we om een samenzwering tegen de ander te maken. Zó vullen wij de notie van het verbond in. Menselijke zonde is dat hij al zijn mogelijkheden omkeert in hun tegendeel. Dat gaat dwars tegen hemzelf in. Het wordt zijn eigen ondergang. De zonde brengt hem de dood. Daarvan moeten we God niet de schuld geven, alsof hij als een kwade baas de ongehoorzamen verplettert in zijn woede of als een kille rechter een wetboek hanteert waarin onder artikel zoveel op zonde de doodstraf staat. Als de zonde de dood brengt, moeten we de schuld bij onszelf zoeken. Wij misbruiken alle gaven ten leven om ze dienstbaar te stellen aan de dood. Daardoor brengen wij met alle valse bondgenootschappen de dood over de wereld.

De mens kreeg alle mogelijkheden, maar hij misbruikt ze. Dat is zijn zonde. Daarin is hij schuldig en tegelijk tragisch. In het verhaal van Genesis 3 wordt de mens in zijn schuld én in zijn kinderachtige zwakheid aan de kaak gesteld. Hij is ongehoorzaam. Maar hij valt ook onmiddellijk voor de verleiding. Hij doorziet de list niet van de uitdaging van de grootheidswaan. Hij wil als God zijn. Hij wil zijn lot in eigen handen hebben, zelf het al beheersen. Hij doorziet niet dat dit verlangen hem alles ontnemt. Het is de naïeve, domme mens die kiest voor de zonde. Deze keuze heeft niets groots. Adam is geen Prometheus. Adam is een sufferd die de verantwoordelijkheden die hem geboden zijn, niet kan dragen en voor de stem van de verleiding van de macht valt. Eva voert nog het gesprek. Zij wil nog weten. Adam eet alleen maar. Hij komt er met geen woord aan te pas. Zonder vragen geeft hij zich over aan de waan van goddelijke koningen en religieuze dictatoren. De mens is zo kinderachtig dat hij zelfs de schuld niet wil dragen. Hij schuift de verantwoordelijkheid van zich af. Het kwam door de ander. Zo hebben mensen in kinderachtigheid hun valse bondge-

nootschappen altijd verdedigd met verwijzing naar de ander. En degenen die het machtigste zijn, zijn de eersten om zich te verontschuldigen. Zij die het meest voor de satanische uitdaging buigen in het zoeken van bovenmenselijke macht, verwijzen naar de ander die een partner had moeten zijn, maar die nu nog slechts een excuus wordt voor de dood, die in de wereld gebracht is.

Genesis 3 is niet een verhaal uit de oude doos voor duistere godsdienstige fanatici. Het is een uiterst actueel verhaal voor wie oren heeft om te horen. Het gaat over mensen van nu. Het gaat over de ene die allen is. Het gaat over de machtige mens die zwak is. Het gaat over de mens die zijn kansen vergooit. Het gaat over de mens die de goddelijke roep die heil voor mensen is, niet hoort. Mensen van alle tijden zijn kinderen van Adam. En de moderne westerse mens is het bij uitnemendheid. Het is de mens die niet doorziet wat zijn werkelijke heil is. De verkondiging van de zonde in de bijbel dient er niet toe om ons in deze toestand vast te houden. Zij dient er ook niet toe om moreel goeden en kwaden aan te wijzen. Juist daar waar het diepst over de zonde gesproken wordt, heet het: 'Zij hebben àllen gezondigd' (Rom. 3 : 23) en 'Daarom zijt gij, o mens, wie gij ook zijt, niet te verontschuldigen' (Rom. 2 : 1). Het is àllen in één. Maar tegenover de éne Adam staat de éne Christus. In hem worden mensen een nieuwe schepping (2 Kor. 5 : 17). Zij doorbreken de ban van de zonde. Zij durven hun schuld erkennen omdat zij hun schuld kúnnen erkennen in de vergeving der zonden. Zij doorzien de schijn van de machtige mens in de macht van de Heer die de gekruisigde is. Zij zijn geen brave Hendrikken, maar zij hebben open ogen en open oren om de tekenen van werkelijk heil te doorzien. En zij vertrouwen dat dit voor allen werkelijkheid zal worden. Daarom hebben zij de moed om de wereld te ontmaskeren en de goede strijd te strijden. Zij smeden niet een nieuwe samenzwering maar laten allen delen in het verbond. Want zij leven uit de Ene die àllen is. Niet slechts enkele exclusieve goeden delen in de verlossing van Christus. Hij is voor allen gestorven, voor de zonde van de gehele wereld (1 Joh. 2 : 2).

Erfzonde

Als het gaat over de zonde van Adam, komt gewoonlijk ook de erfzonde ter sprake. Het begrip is in onze tijd meer nog dan 'zonde' een belast woord. Hoe kan ik ter verantwoording geroepen worden voor de zonde van mijn ouders? Deze kritiek past in het kader van een moralistische opvatting van de zonde: van mensen die goede en kwade daden doen. Zij past niet in een opvatting van zonde als toestand waarin mensen verkeren en van een macht die over hen heerst. Wij dragen de consequenties van het verleden. Waar de macht van de zonde zich in de structuren van onze samenleving heeft kunnen vestigen, heeft zij ook heden ten dage nog macht. We leven in een maatschappij met economische, politieke en religieuze verhoudingen die verdrukken. In zo'n maatschappij zijn mensen aan de zonde onderworpen en handelen daarnaar. Ook zij die open ogen en oren hebben, zijn niet in staat zich eruit los te maken. Zij leven erin. En zelfs al zou je je eruit los kunnen maken, zou je het niet willen. Want als je je buiten deze samenleving stelt, ontnem je je ieder mogelijkheid om die te veranderen. Het is een kwestie van solidariteit om de zonde van onze samenleving mee te dragen. Want het gaat niet slechts om de redding van mijn ziel, maar om de redding der wereld.

Ook in ander opzicht is het een zaak van solidariteit om de erfzonde te erkennen. We zijn sámen verantwoordelijk. Ik wil niet mijn handen in onschuld wassen temidden van falende en missende mensen. Heb ik soms alleen maar in de roos geschoten? En al had ik raak geschoten, is dat een reden om me te beroemen tegenover de ander die miste? Is in de verbondsrelatie met de God van Israël juist de uiterste solidariteit, óók de solidariteit in de schuld niet het meest omvattende heil, dat de onherroepelijke grenzen doorbreekt, óók de grens tussen goeden en kwaden? Wij zijn één menselijk geslacht. Wij hebben met z'n allen gezondigd. We zijn met z'n allen mis en worden met z'n allen alleen door de Ene in wie allen begrepen zijn, gered.

Vanwaar de zonde?

Als zonde een zo bovenmenselijke macht is en de mens zo naïef in de listen van de verleiding trapt, komt de vraag op naar de plaats van de zonde tussen mens en God. De menselijke

schuld is werkelijke schuld. Maar zij is slechts een betrekkelijke schuld, juist in haar onmetelijke karakter. De mens beseft bij lange na niet wat hij over zich haalt. Men kan de mens zijn schuld verwijten, maar wie zal haar ooit kunnen dragen? Wie kan echte verantwoordelijkheid nemen voor wat hij niet kan omvatten? Is er geen andere macht nodig om mensen bij voorbaat te bewaren voor een val die dieper is dan hij kan overzien? Als geen ander heeft de profeet Jesaja deze lijn doorgetrokken. De mens kán niet alleen blijven staan bij een schuld die hem te groot is. De profeet wíl ook niet daarmee alleen blijven staan. Hij deelt de schuld met God. Als alle profeten de oorzaak van de rampen die Israël troffen, bij Israël hebben gelegd, zegt Jesaja: 'Waaróm doet Gij ons van uw wegen dwalen?' (Jes. 63 : 19). Als de mens naast de weg raakt, is God dan niet medeverantwoordelijk? Had hij als begeleider, als partner in het verbond niet beter de weg moeten wijzen? Is de kaartlezer niet meer verantwoordelijk dan de chauffeur als de verkeerde weg gekozen wordt? Zijn ze in ieder geval niet samen verantwoordelijk?

Het lijkt een blasfemie God te betrekken in de schuldvraag van de zonde. Daar moeten we God buiten houden. Maar Jesaja betreft hem er wel in. En hij kan dat doen omdat hij weet, dat God zich erin láát betrekken. Hij weet van de knecht des Heren, de representant van God, die onze zonden draagt. Niet voor niets heeft de vroege kerk zo'n voorkeur voor de rol van Jesaja. God neemt in Christus verantwoordelijkheid voor de zonde. Hij neemt zelfs de eerste verantwoordelijkheid, niet hooghartig als iets wat hij wel even opknapt voor ons, maar omdat wij mensen van hem zijn. Wij zijn in hem en onze zonde is zijn zonde, onze mislukking is zijn mislukking, onze toekomst is zijn toekomst, want hij is een God van mensen.

Zonde - een weerbarstig woord?

Zonde is inderdaad een weerbarstig woord. Het is geen aangenaam woord. Vaak is 'zonde' gebruikt om anderen te beschuldigen. Het woord heeft neerdrukkend en verlamvend gewerkt. Toch kunnen we niet zonder. Als we zonder zouden kunnen, dan constateren we dat de wereld zoals die is, aan haar doel beantwoordt. Dan leggen we ons neer bij de status quo.

Voorshands ben ik daartoe niet bereid. Ik blijf zeggen: 'Zonde dat de mensen zo zijn, zoals ze zijn!' Het is niet nodig dat ze zo zijn. Maar ik heb alleen de moed om dat uit te spreken in het geloof dat er wat aan te doen is, sterker: dat er wat aan gedaan is. Christus is Heer. Ik heb alleen de moed ertoe in het geloof dat de God die sterker is dan de machten, zich in de problematiek van de zonde heeft laten betrekken en er de eerste verantwoordelijkheid voor dragen wil. Daarom kan ik het aan er óók verantwoordelijkheid voor te dragen en mij in te zetten voor een wereld waarvan we niet hoeven te zeggen: 'Zonde!'